

Η ΑΠΟΔΟΜΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Μιχάλης Μοδινός, *Η Αρχαιολογία της ανάπτυξης: Πράσινες προοπτικές*, Πρόλ. Αριστεΐδη Μπαλά, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 1996.

Στην Αρχαιολογία της Ανάπτυξης ο Μιχάλης Μοδινός προσεγγίζει διεπιστημονικά τα περιβαλλοντικά ζητήματα, τα απορρέοντα από την αναπτυξιακή διαδικασία, καθώς η διεπιστημονικότητα έχει αποβεί η ικανή και αναγκαία συνθήκη για την περιβαλλοντική ανάλυση. Ακολουθώντας μια παραδειγματική ανάπτυξη του θέματός του, αποδεικνύει τη ρευστότητα των ακαδημαϊκών πλαισίων και την ανεπάρκεια των μεμονωμένων επιστημονικών κλάδων για την επαρκή κατανόηση των σύγχρονων κοινωνιών. Τα ακαδημαϊκά στεγανά που διαχώριζαν τις επιστήμες του ανθρώπου από τις φυσικές επιστήμες παρεμπόδισαν τη συνειδητοποίηση των σχέσεων του ανθρώπου με τη φύση, την αλληλεξάρτηση, την κοινή πορεία τους, την αμοιβαία ισορροπία τους. Οι δραματικές αλλαγές που συντελούνται σ' όλους τους τομείς, οι ραγδαίες εξελίξεις σ' όλα τα πεδία του κοινωνικού γίγνεσθαι, ανάγουν τη διεπιστημονικότητα σ' ένα *sine qua non* εργαλείο για τη μελέτη και την κατανόηση του κόσμου και «καθιστούν την οικολογία καθοδηγητική επιστήμη, ικανή να βάλει τις επιμέρους ειδικότητες να συνεργασθούν για την πραγμάτωση των σχέσεων φύσης και κοινωνίας». Κατ' αυτό τον τρόπο η οικολογία νομιμοποιείται επιστημολογικά αλλά και πολιτικά, αφού συνιστά ταυτόχρονα κοινωνικό κίνημα με στόχο την κριτική της Ανάπτυξης και ευαισθητοποιεί τη διεθνή πολιτική σκηνή παρέχοντας μια νέα φιλοσοφική θεώρηση του κόσμου. Τα πορίσματά της είναι σαφή: 'Η αποποιούμαστε την Ανάπτυξη ή οδηγούμαστε στην καταστροφή.

Η Ανάπτυξη, την οποία κατά τον συγγραφέα χρησιμοποίησαν τόσο στη Δύση όσο και στην Ανατολή, με τη σιδηρά πεποίθηση ότι συνιστούσε το όχημα της ιστορίας, είναι ασύμβατη με την περιβαλλοντική προστασία, έστω κι αν διευρύνεται διαρκώς ως όρος, για να περιλάβει αγνοημένες ποιότητες, έστω κι αν βαφτίζεται «ήπια», «εναλλακτική», «ισόρροπη», «αυτοσυντηρούμενη», «ενδογενής», «βιώσιμη» ή «αιεφόρα», έστω κι αν προβάλλεται ως «φυσιολογική» εξελικτική διαδικασία. Συνιστώντας τον ακρογωνιαίο λίθο του μεταπολεμικού κόσμου, γέννησε την οικουμενική κοινωνία των ακραίων αντιθέσεων. Υποτάσσοντας την πολιτική στην οικονομία, καταστρατήγησε την κοι-

ωνική δικαιοσύνη μέσω μιας διαδικασίας ενσωμάτωσης-αποκλεισμού.

Τον κυριαρχικό ρόλο της Ανάπτυξης, με τις συνέπειες και τα συμπεράσματα που απορρέουν απ' αυτές, διαπραγματεύεται το τελευταίο βιβλίο του Μ. Μοδινού, μέσα από μια ιστορική αναδρομή της γέννησης και πορείας αυτής της έννοιας. Ο Μιχάλης Μοδινός είναι πεπεισμένος ότι η οικονομική, η κοινωνική και η πολιτική θεωρία είναι άμεσα εφαρμόσιμες και επιτακτικά αναγκαίες για την κατανόηση των οικολογικών ζητημάτων.

Από την εισαγωγή του βιβλίου, ο συγγραφέας παίρνει σαφή αρνητική θέση απέναντι στην Ανάπτυξη, που η αποδοχή της δήθεν αυτονόητης προοδευτικότητας της οδήγησε τόσο τους προασπιστές του καπιταλιστικού συστήματος όσο και παραδοσιακούς μαρξιστές σε μια γιγάντια ανάπτυξη των παραγωγικών τους δυνάμεων, καθώς η Ανάπτυξη προβλήθηκε ως συμβατό με την αναδιανομή του πλούτου και την κοινωνική δικαιοσύνη φαινόμενο. Το αποτέλεσμα, ωστόσο, ήταν η ανάδειξη της οικονομίας ως καθαρά αυτόνομης σφαίρας στο κέντρο της πολιτικής, της κοινωνίας, και της ηθικής και η συνακόλουθη αύξουσα κοινωνική αδικία και ραγδαία περιβαλλοντική υποβάθμιση.

Ο συγγραφέας επιμένει ότι το παγκόσμιο σύστημα είναι παραγωγός πρωτοφανών ανισοτήτων, καθώς τα οφέλη της οικονομικής Ανάπτυξης, που βασίζεται στις σύγχρονες τεχνολογίες, δεν διαχέονται αυτόματα και δίκαια. Έτσι τις επιπτώσεις μιας τέτοιας δραστηριότητας δέχονται οι φτωχοί, που, εξαιτίας της εντατικής εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων εν ονόματι της μεγιστοποίησης του κέρδους και της πιθανότητας εξάντλησης των μη ανανεώσιμων πηγών, κινδυνεύουν να απωλέσουν τη βάση των πόρων τους κι επομένως τη δυνατότητα συντήρησης κι επιβίωσής τους.

Ακολουθεί ο κοινωνικός αποκλεισμός για τις χώρες του Βορρά και η απόλυτη εκπτώχευση των μαζών, η εξαθλίωση, πρωτοφανείς λιμοκτονίες στις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Επιπλέον, ο βασικός στόχος του εκσυγχρονισμού και της μεγιστοποίησης μέσω της αναπτυξιακής διαδικασίας οδηγεί σε «καταστροφή του παραγωγικού ιστού και των γεωφυσικών συντεταγμένων μιας σειράς κοινωνιών, στην περιβαλλοντική υποβάθμιση, στην εξαφάνιση των πηγών της ανθρώπινης ευημερίας, που μέχρι σήμερα παρέχονταν δωρεάν, στη δημιουργία ενός όλο και πιο αφιλόξενου και δυσμενέστερου περιβάλλοντος». Το χειρότερο, η κάλυψη των αναγκών των ανθρώπων υπ' αυτές τις συνθήκες θα τους αναγκάσει να τεχνικοποιήσουν περαιτέρω το περιβάλλον τους με όλο και πιο δυσόιωνες για τη ζωή τους προβλέψεις.

Η άμεση ή έμμεση πραγμάτευση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής σε σχέση τόσο με το οικολογικό πρόβλημα όσο και τα κοινωνικά αδιέξοδα που αυτός προκαλεί, κάνουν εμφανές το γεγονός ότι ο συγγραφέας δεν πιστεύει ότι η παγκοσμιοποιούμενη σήμερα οικονομία μπορεί να καθαρίσει την ατμόσφαιρα και τις θάλασσες, να ανακόψει την αποδάσωση, να ανακυκλώσει τα απόβλητα, να άρει τα κοινωνικά αδιέξοδα. Πρόσκαιρες ανάσες μπορούν ίσως να δοθούν, τεχνολογικές βελτιώσεις να συμβούν και η αγορά να χρησιμοποιηθεί ως εργα-

λείο. Αλλά η καπιταλιστική ανάπτυξη σαρώνει λαούς, πολιτισμούς και οικοσυστήματα. Παράγει ανεργία, κοινωνικά αδιέξοδα και εκπτώχευση (έννοια κλειδί στο έργο του Μιχάλη Μοδινού), οικολογική υποβάθμιση και διαταραχή της σχέσης κοινωνίας-φύσης. Ο συγγραφέας γίνεται κατηγορηματικός μνημονεύοντας τον Βάλλερσταϊν: «Ο καπιταλισμός δεν αποτελεί πρόοδο σε σχέση με τα παραγωγικά συστήματα που διαδέχθηκε», αφού με την έλευσή του και τη συνακόλουθη θεσμοθετημένη γενίκευση της εκμετάλλευσης, η φύση αντιμετωπίστηκε ως πόρος, ως άψυχη ύλη προς εκμετάλλευση.

Το οικολογικό κίνημα αποδόθηκε την αμφισβήτηση της Ανάπτυξης δομώντας την ύπαρξή του σε μια εξοντωτική κριτική της αναπτυξιακής διαδικασίας και ιδεολογίας. Ωστόσο μέσα στην ιδεολογική σύγχυση του σύγχρονου κόσμου και επιχειρώντας να νομιμοποιηθεί, δανείζεται, κατά τον συγγραφέα, ιδέες και πρακτικές από το αναπτυξιακό οπλοστάσιο, ακυρώνοντας συχνά την οικολογική σταθερότητα, την ουσία των οικολογικών κινήματων. Ο Μοδινός ενίσταται. Η — λόγω της διαρκώς ογκούμενης κριτικής— τροποποίηση της περιρρέουσας αναπτυξιακής ιδεολογίας με παράλληλη ανάδειξη και σταδιακή κυριαρχία ενός οικολογικού λεξιλογίου είναι κατακριτέα. Η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στην αναπτυξιακή κούρσα οδηγεί σε μια μη-αναστρέψιμη για τον πλανήτη πορεία. Μοναδική λύση είναι η πραγμάτωση μιας νέας ισορροπίας κοινωνίας-φύσης μέσω συγκεκριμένων κοινωνικών αναδιαρθρώσεων.

Η οικολογική κριτική επικεντρώθηκε τα τελευταία χρόνια όχι πια στον καπιταλισμό αλλά στην κοινωνία της Ανάπτυξης, ομοούσιας και αδιαίρετης σε παγκόσμια κλίμακα. Πραγματικά, για το οικολογικό κίνημα κύριος «εχθρός» δεν είναι πια ο νεοφιλελευθερισμός ή ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής, αλλά το σύνολο της Κοινωνίας της Ανάπτυξης, που γεωγραφικό πεδίο αναφοράς της είναι ο κόσμος όλος και που συμπεριλαμβάνει όλες τις εκδοχές της σύγχρονης οικονομίας. Στο τελευταίο δε κεφάλαιο του βιβλίου ο Μοδινός επιχειρεί φιλόδοξα να διαμορφώσει τα πλαίσια ενός νέου προγράμματος εργασίας, όπου το πεδίο της κριτικής της σύγχρονης κοινωνίας μετατοπίζεται και όπου η Ανάπτυξη ως κυρίαρχη ιδεολογία υποκαθιστά τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής συνιστώντας το υπό αμφισβήτηση αντικείμενο μιας εν δυνάμει νέας οικολογικής Αριστεράς.

Αν τον διαβάζω σωστά, ισχυρίζεται ότι η οικολογία μπορεί να μπολιάσει την αριστερά με νέες ιδέες και ερεθίσματα. Σε καμιά περίπτωση δεν πρεσβεύει μια τεχνοκρατική επίλυση των οικολογικών προβλημάτων. Πιστεύει στους κοινωνικούς αγώνες και στη σύμπραξη των δυνάμεων εκείνων που αντιτίθενται στον παρόντα τρόπο παραγωγής. Γι' αυτό, η πραγμάτευσή του της έννοιας της ανάπτυξης ως κατ' εξοχήν «αντιπάλου» απέναντι στον οποίο αρθρώνει το λόγο του το οικολογικό κίνημα τον κατατάσσει στους πρωτοπόρους που διεθνώς δουλεύουν για τη συγκρότηση μιας πράσινης αριστεράς.

Βαγγέλης Στογιάννης*

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Ο Βαγγέλης Στογιάννης είναι μέλος της Γραμματείας Σύνταξης της «Νέας Οικολογίας».